

Racionálizmus, vallásosság.*

Irta: Zoltán Sándor.

Máté 5₁₃₋₁₄: Ti vagytok e földnek sava, ha pedig a só megízetlenül, mivel sózzák meg? nem jó azután semmire, hanem hogy kidobják és eltapossák az emberek. Ti vagytok a világ világossága. Nem rejtethetik el a hegyen épített város.

Jézus dicső alakját az elképzelés kétféleképpen állítja lelki szemem elé. Látom őt, amint figyelmes hallgatóságtól körülvéve beszél, tanít. Szemében az igazi lelki meglátás tisztasága, arcán a gondolkozás nemességének fénye, homlokán a valódi mély bölcsesség, az élet, a lét, a lélek legmélyebb titkaiba látni tudás kifejezése. Oda képzelem magam hallgatói közé, elvegyülök a tömegben, mely áhítatos figyelemmel lesi finom metszésű ajkának minden szavát, a hegyi beszéd magasztos szavait. Hallani vélem, fülemben csengenek az örökéletnek igéi, a nagyszerű, találó példázatok, hasonlatok, örökérvényű valláserkölcsi igazságokat kifejező kijelentések, az emberi élet rejtelseit felfedő, megoldó tanítások. És úgy érzem, úgy látom, hogy ő, a tanító Jézus, a hegyi beszéd prédikátora a világ világossága, a hegyen épített város. Világosság, mely a szellemiség világában az örökkévalóságon keresztül szórja szípközvetítő sugarait; hegyen épült város, melynek falai ledönthetetlenek, levegője tisztább, üdőbb, napsugarasabb a völgy levegőjénél s mely minden más városnál közelebb van az éghez.

Aztán a kép változik. Csöndes magányba vonult embert látok. Körülötte sejtelmesen suttozó illatos olajfák,

* Elmondva az egyh. főtanács gyűlése alkalmával Kolozsvárt, 1916 augusztus 27-én.

évszázadok terhét hordozó keménytörzsű cédrusok, az üde-zöld fű között pompázó virágok, melyeknek élénk színét az uralkodó félhomály tompítja s teszi ünnepélyessé. Az ember egyedül van, de arcának csaknem a szomorúságig komoly vonásain földöntúli boldogság derűje árad szét, egész alakja az érzelmek felmagasztosultságától ragyog. Ajkai mozognak, halkán beszél; egész lényén az a látszat vonúl végig, hogy avval érzi magát együtt, teljesen együtt, kit szeret teljes szivéből, teljes lelkéből, minden erejéből s vele beszél, társalog a legmagasztosabb érzelem szavaival.

Ez ember újra Jézus. A mélyen vallásos és vallásosságát szavakba öntő, imádkozó Jézus, ki Istenben a mindig vele levő szerető Atyát látja, érzi, hiszi s műti az atya akaratát teljesítő fiu, egynek érzi magát vele, az Egyetleneggel s teljes bizalommal, rendületlen hittel, a legnagyobb szeretettel közeledik, beszél, imádkozik hozzá. Vele imádkozom: Atyám, jöjjön el országod; szabadíts meg a gonosztól; ha lehetséges, muljék el a keserű pohár, de azért legyen meg akaratod; Atyám, kezembe teszem le az én lelkeimet. És úgy érzem, hogy az élet számomra új tartalmat nyer; az eszmék iránt való közömbösség szent lelkesedéssé magasztosul, a csüggedésbe reménység vegyül, a kétségbeesés sötétségét fény löri át. Úgy érzem, hogy ez íz és szín nélkül való hétköznapi szürke élet ízt és színt nyer, ünnepélyessé lesz, mert látom, hogy az élet maga valami szent és ünnepélyes. Úgy érzem, úgy látom, hogy a mélyen vallásos imádkozó Jézus a föld sava, ki megízesíti, élvezhetővé, kellemessé teszi az őt követők életét; életté teszi az életet s lelket tápláló eledellé annak örömet, bűját, boldogságát, szenvedését.

Jézus mint értelemmel és méltósággal tanító mester világ világosságaként és mint őszinte, mély hitből vallásos ember földnek savaként jelenik meg lelki szemeim előtt. De hallom szavát: Ti vagytok a világ világossága, ti vagytok a földnek sava. Tanítványainak, követőinek is világ világosságává, földnek savává kell lenniök, mert csak így lehetnek igazi tanítványok, igaz követők.

Vajjon ma is? Igen, ma is és mindig.

* * *

Korunkat a gondolkodás mikéntjének szempontjából a racionalizmus, józan elméjűség, felvilágosultság korának nevezhetjük. Mintha a több világosságért esengő nagy német költő szavai lettek volna jeligéjévé a mai művelt emberiségnek, minden litok sötétségének eloszlatása lett a nagy cél, mely felé a tudomány különböző mezején minden szellemi erőt megfeszítve az ész emberei előre törtek. S a több világosságot szomjúhozó észnek csodás alkotásai, felfedezései hihetetlenül megsaporodtak; szinte tegnapról mára ért el az emberi ész soha nem álmódott eredményeket. A szellemi képességnek bámulatos bőségű forrásai nyitlak meg s látva saját szellemiségének fényes ragyogását, újongott az ember és újjászületetlnek, lapogatózva haladó évszázadok, évezredek bilincseiből kiszabadútlának érezte magát. Megittasútl saját értelmének erejétől, elvakult a fénytől, melyet önmagában megpillantott; önmagát azonosítotla a fényvel s hódoló tisztelete tárgyává lón az észnek ragyogása, a csillogó emberi ész. Minden más hódolat feledve lón, a nagy tömeg elé új tisztelettárgyat állítotlak s oltárt emeltek a tudásnak, értelemnek.

A vallás? A vallásos tisztelet tárgya? Múltból átszármaszott lomtárba való szellemi ócskaságnak nyilvánítotlak saját értelmiségök holdvilágán sütkérező, természet-tudományosan gondolkozó modern emberek; a tudatlan tömeget fegyelmező és fanatizáló eszköznek mondotlak társadalombölcészek s fölényesen lemosolyogták az imádkozó jámbor hívőt, a túlvilág hitéhez ragaszkodó kisírt szemű gyászruhás nőt.

Mindent, mindent a józanul gondolkozó, számító ész lombikjába helyeztek s ott sütötték-főzték, hogy babonás tévhitök ellillanása, elpárolgása után leszürjék a kristálytiszta igazságot? S az eredmény? Az értelmi kohó lombikjából sokszor az igazság illant el s durva salak maradt vissza, melyből szegényes érzelmű szobamorálisták elméleteket kovácsoltak, melyekkel állattá alacsonyították az embert s nagyra nevelték önzését, az érzéki élvezetek kultuszára való hajlandóságát, mindent, mi az emberben nem igazán emberi. S azt hitte a saját szellemi fényétől

elvakult ember, hogy csak így lehet világ világossága, értelmének kölesönvelt pislogó fénye az örökvilágosság. Oh, hogyha korunk elposványosodott erkölcsi érzékére és arra a tudományosságból, pusztán értelmiségből táplálkozó kultúrára gondolunk, melynek eredménye a rettentő világháború, mennyire kell, hogy piruljunk a világ képzelet világossága miatt, mely semmiképpen sem hasonlítható a hegyen épült városhoz! Bizonyára, mikor tanítványainak azt mondta Jézus: Ti vagytok a világ világossága, — nem oly korszak eljövételére gondolt, mikor az emberi észnek minden alkotása a népeket pusztító, gyűlöletet tápláló, millió fájó sebet okozó háborúnak szolgálatába kell hogy álljon.

A racionalizmus neve alá foglalható felvilágosultság, józan értelműség, szabadgondolkodás úgy, amint a mostani világkatasztrófa vörös fényénél látjuk, semmiképpen sem az igazi világosság, hanem csak villanyfény, mely ragyog, sziporkázik, melegíteni, éltetni azonban nem tud. Ezzel szemben az éltető és melegítő, virágbontó és gyümölcserlelő, örökkfényben ragyogó nap Jézusnak világosságossága. E világosságának kell beragyogni azok lelkét, kik magukat az ő igaz tanítványainak, világ világosságának, hegyen épült városnak akarják hinni és megbizonyítani.

Jézus felfogásában az ember több, mint állat: Istennek gyermeke. Minden ember Istennek gyermeke, még a bűnösök, meglévelyedettek is, kik eltékozták az Atyától szent örökségül nyert szellemi, erkölcsi kincseket. S Isten, a világszellem, az örökké tevékeny, örökké élő erő atyja, mindennek alyja, ki szeretettel, igazsággal, cselekedéssel alkotott, cselekszik mindent. Ő az emberiség családfője s e családban csak testvérek lehetnek, kiknek egy kötelességök, egyetlen törvényök van: a szeretet. Hogy Isten országává legyen, a maga szűk körében mindenkinek a nagy család javára kell munkálnia, nem pedig önző egyéni érdekekért tülekedni mások hátra tolásával, éltiprásával.

S az egyéni haladásnak is mily szédítő perspektívája! »Legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok tökéletesek!» Bontsátok ki szárnyát a bennetek levő isteni

léleknek, szellemnek, ti emberek; merész sasként száguldjátok be az egész világot, az egész mindenséget, kutassátok annak titkait, legyen honotokká a csillagok tábora, gyűjtésétek meg szellemességetek ragyogó fáklyáját a föld és tenger ismeretlen mélységeiben; kutassatok, vizsgáljatok mindent, mert a mindenség a ti Atyátoknak birodalma s nektek mint fiaknak mindenüvé szabad bemenésetek van!

Csak egyet ne feledjetek soha, azt, hogy egy a ti atyátok és ti mindnyájan testvérek vagytok, kiknek szeretnetek kell Istent, az Atyát és egymást, mert erről ismernek meg, hogy az én tanítványaim vagytok, Jézus tanítványai vagytok. Ti vagytok a világ világossága! E világnézet, az igazi keresztény világnézet, Jézus világnézete előtt való föltétlen meghódolás, annak követése avat világ világosságává, teszen hegyen épült várossá.

Oh, érzitek-e, látjátok-e, testvéreim, a világ igazi világosságát s nagyszerű voltát Jézus valláserkölcsei felfogásának, mely nem rombolni, pusztítani akar, hanem építeni s melynek minden szava szeretet?! Érzitek-e, látjátok-e, hogy a keresztény társadalom e felfogás áldásos talajáról csúszott le, azért alakult az ész, a felvilágosult, minden rejtély megoldására törő ész minden vívmánya, találmánya a rombolásnak szomorú eszközévé? Érzitek-e, belátjátok-e szükségszerűségét annak, hogy vissza, vissza kell térnünk Jézus bűvös körébe, hogy a rombolás pusztító fogvereiből a jajgaló, ezernyi sebből vérző emberiségnek gyógyító szereit, építő eszközeit váljanak? S épüljön a szereteten alapuló egyetemes testvériességnek istenországa!

Vissza hát Jézushoz, a világos beszédű, nagy méltósággal tanító mesterhez, ki a világ igazi világossága, hegyen épült város. Éppen a helyesen értelmezett racionalizmus követeli, hogy vissza Jézushoz, mert egyetlen kultúra sem lehet igazi kultúra, ha nem erkölcsi elvek szabnak neki irányt, magasztosabb elvek pedig egy kultúrának sem lehetnek fundamentumai, mint amelyeket Jézus hirdetett. Ezért vissza Jézushoz, hogy kik a keresztény kultúra ragyogásában, fényében sütkérezünk, lehessünk világ világossága s műveltségünknek ne csak ragyogása,

sziporkázó fénye legyen, hanem éltető, áldásos melegsége is.

Mert csak így lehetünk a földnek sava is.

Hogy az ember úgy élhesse le életét, úgy lölthesse be hivatáskörét, hogy lelkiismerete mindig nyugodt legyen s egész lényét, szavait, cselekedeteit egyaránt bizonyos kellemes derűtség aranyozza be: az értelmi és érzelmi világ összhangjára van szükség, nehogy a lélek hasonló legyen ahhoz a zenekarhoz, melyben a hangszerek egy részén teljes erővel játszanak, míg a más részt annyira halkítják, hogy jelenlétét észre sem lehet venni, csak azt érzi a hallgató, hogy valami nagyon hiányzik a zenekar játékból s a játszott darab szépsége sehogysem tud érvényesülni, minnek következménye zavart nyugtalanság és csalódottság érzete a lélekben. Az ember csak akkor igazán ember, ha mind értelmi, mind érzelmi világában a tökéletesedés felé tör s lelki világának egyik terén sem türi meg a visszaesést. A mi korunk feledte ezt.

A racionálizmus, a felvilágosultság kora az értelemre, erre a megbámult, nagyszerű eredményeket létrehozott emberi képességekre vetette magát. Ennek fejlesztésére, művelésére helyeztek minden súlyt. Állam és kiváló vezérszellemek mind világosítani akartak az értelmi mezőn. Népies ismeretterjesztő előadások, munkás-gimnáziumok, szabad liceumok az általános műveltség terjesztésének jel-szava alatt jórészt mind ismeretet akartak közölni s ezáltal a kevesebb tudású néposztályok értelmi körét bővíteni. Helyes és szép törekvés mindenestre korunknak ez a dicsérendő vonása, bűn lenne pálcát törni a felvilágosító, ismeretel terjesztő törekvések fölött. De egy jelenséget nem szabad figyelmen kívül hagyni.

Szinte elenyésző csekély azoknak az intézményeknek, törekvéseknek száma, melyek azt akarják, hogy az ember ne csak felvilágosultabb, tudósabb, hanem jobb, erkölcsösebb és emelkedettebb, nemesebb érzetvilágú is legyen. Az emberiség jobbra téételét rábizták a börtönökre és az egyházra, melytől éppen a felvilágosító, racionálista törekvések egyre jobban elidegeníteni igyekeztek a nagy néptömeget a lekicsinylés, ócsárlás, kigunyolás kétes ér-

tékü fegyvereivel. A következmény? A nagyvárosi felvilágosodott profetár sóvárgó irigységgel és fogcsikorgató gyűlölettel rázza öklét a széles ismeretkörű nagytőkés felé, ki viszont polipként tapad bele a munkásságba, hogy kiszívja életerejét, vérét. A falunak egykor jámbor, "becsületes népe a túlságos világosság káprázatától elbódúlva kezd itt is, ott is sem Istent, sem embert nem tisztelő duhaj, korhely népséggé aljasodni, ki előtt csak a csendőrszúrónynak van tekintélye s papjának, tanítójának jóra intő szavait csúfondáros lemosolygással hallgatja, mert tapasztalnia kellett, hogy akadnak a szellemi vezetők között is olyanok, kik személyes hiúságuknak, önző egyéni érdekeiknek könnyen alárendelik a köz javát, sőt a becsületet is s az ember durva erőszakot lát nem egyszer ott, hol a szeretet szavát szeretné hallani.

Emellett egyre több az élettől megcsömörlött, elfásult lélek, kit ha valami még föl is lelkesít, csak szalma-lángot credményez, mely nem tud átalakulni életnek tűzévé. S nézzétek, e mindig levegőbe néző, minden iránt közömbös, fásult lelkűek mily egykedvűen szennyezik be a családi szentély tisztaságát, úgy a maguk, mint a mások családi szentélyét! Nézzétek, mily luciferi mosollyal tudnak végigtaposni az ártatlanságon, más becsületén, jó hírnevén! Nézzétek, mily haszonleső kufár ábrázattal megindulni nem tudó lélekkel használnak föl anyagi vagyonuk gyarapítására a köz rovására oly eseményeket, melyek a nemesebben gondolkozókat, lemondásra, áldozattételre, nagy elhatározásokra lelkesítik. S nézzétek, a semmi szépért, nemesért lelkesülni nem tudó, az életben semmi eszményiséget nem találó blazirt lelkek mint fordulnak utálatos, állatias élvezetek hajhászata felé s mily szatírmódra kacagnak a megbotránkozókon! Pedig sziporkázóan szellemesek tudnak lenni és sokoldalú ludási, nagy műveltséget árulnak el. De aztán nézzétek őket, ha végigsújt rajtuk a sors a megpróbáltatások nehéz ostorával, hogy elveszítik fejüket s mily vigasztalan sötétség takarja el életök egét, melyen a hitnek, reménységnek alig pislogó, legkisebb csillagocskája sem tud kigyuladni.

A túlságos racionalizálás, az értelemnek, észnek örö-

kös dicsőítése szomorú eredményeket hozott létre. Az érzelmi világ elhanyagolásával megbillent az emberi lélek egyensúlya. Nem számoltak azzal, hogy minden tudásnak, ismeretnek csak akkor van és lehet igazi értéke, ha az érzelmi tisztaságot nem elhomályosítja, hanem még ragyogóbbá teszi. Nem gondoltak arra, hogy ha az emberi lélekben megbomlik az értelem és érzelem között levő egyensúly, a társadalomban is meg kell bomlani az összhangnak s e jelenség átmenve a népek és államok életébe, végeredményében ott is bomlást, azután durva egymásrátörést, pusztító háborút okoz. Az emberiség jobbjai mintha észrevették volna ezt s emelkedtek hangok, melyekben a korszellemmel való elégedetlenség jutott kifejezésre. Valaminek az ételből való lassu eltávolodását, hiányát sokan megérezték, de úgy voltak vele, mint aki érzi, hogy az eléje tált ételből valami nagyon hiányzik, de azért lassanként mind elfogyasztja anélkül, hogy rájönne, hogy nem volt benne — só.

Igen, a mi társadalmi életünk is, mely annyira elkáprázódott a sok értelmi fénytől, megízetlenült, elfogyott belőle a só, az érzelmek nemesebbé s ezáltal a lélek jobbátételére való minden törekvés. Ezért volt annyi megcsömörlött lelkű, elfásult, minden iránt közömbös ember. S hogy ismét izletessé, élvezhetővé, sőt élvezetessé váljék az élet s minden terhe könnyűvé, az értelem mellett az érzelmek művelésére is gondot kell fordítanunk. Minthogy pedig a legszentebb, legmagasztosabb érzelmeket a vallás indítja meg, vissza kell adnunk az életnek a vallást, az élet savát. Ne legyen az az egyházak elzárt kiváltsága, hanem közkinccs, az életet megízésítő, kellemessé tevő só. Vallássá kell tennünk az életet, a magunk életét, mindnyájunk életét, hogy vallásossá legyen a társadalom, a mi társadalmunk. Vallásosság alatt azonban a Jézus vallásosságát értem. Olyan értelemben kell vallásosnak lennünk, ahogy ő volt.

Ha érezzük, hogy nemcsak az értelmi vizsgálódás színtere, a világ mindenség, hanem láthatatlanul az erkölcsi világrend is körülveszen, melynek törvényeit éppen úgy nem lehet büntetlenül áthágni, mint a fizikai világ-

rendéit s meggyőződéssel hinni tudjuk, hogy e láthatatlanul körülölelő erkölcsi világrendben a világszellemnek, Istennek szeme néz reánk titkon, mint kis gyermekekre a gondos szülő örökös szeme: föl kell ébredni bennünk az erkölcsi felelősség érzetének, mely szigorú parancsszóval tiltja mindazt, mi rossz, helytelen s kövefeli, hogy tegyük, mi jó, helyes. És ha e benső parancsszóra figyelve rájövünk, hogy az annak szava, ki ott dörög a villámok csattogásában, ott sír a sárga levelet kergető őszi szélben, ott zúg, morajlik a tenger egymásra torló hullámaiban, ott susog csöndes erdők virágos partú csermelyében, ott él a természet örökérvényű törvényeiben, ott működik a világokat megsemmisítő és újraalkotó végtelen és örök erőben: föltétlen érvényűnek kell azt elismernünk s kötelességünké lesz, hogy mindig oly önmegadással, oly álaázatos engedelmességgel hajoljunk meg előtte, mint a kis gyermek gondviselő, szerető édes apjának parancsa előtt.

És aztán éreznünk kell, hogy mi, emberek, kik mind ezt megérezni, elgondolni, felfogni tudjuk, kik értelmünk erejével oly csodás dolgokat tudunk alkotni, a teremtő örökerőnek, Istennek több vagyunk, mint csupán teremtményei: gyermekei vagyunk, Istennek, az Atyának gyermekei. Oh, ha a világegyetembe mint az alkotó gyermekei tudjuk beleélni, beleképzelni magunkat, mily fölemelő, magasztos érzések kell, hogy áthassák egész valónkat! Mennyire meg kell bennünk nemesedni, isteniesülni még a legközönségesebb, legösztönösebb érzelemnek is! Mily örömmel kell engedelmeskednünk az erkölcs parancszavának, melyről tudjuk, hogy a mi Atyánknak parancsa!

És ha látjuk a mindenség bölcs törvényszerűségét, tapasztaljuk, mint küszöböl ki minden véletlenszerűséget a világot átható bölcsesség, szeretet, ha mindent úgy tudunk felfogni, mint a mi Atyánknak akaratát és mindig megnyugvó lélekkel tudjuk elrebegni Jézusnak fohászát, »legyen meg a te akaratod«: lelkünket a szülőjében feltétlenül bizó gyermek hite fogja áthatni s egész lényünket valami csodás, megnyugtató, de egyben fölemelő és boldogító érzés járja át, mely az élet minden terhét

könnyüvé, minden keserűségét édessé, minden bánatát, szomorúságát szent megnyugvásnak érzetévé fogja átalakítani. Ekkor és így leszünk jézusi értelemben vallásossá s keressük az érzelmi felmagasztosultság, telítettség állapotában a csöndes magányt, hol nem zavarja semmi a mi Atyánkkal való meghitt együttlétünket, kinek gyermeki bizalommal rebegjük el fohászunkat, tárjuk föl bánatunkat, lelki sebeinket, vágyainkat s beszélünk Istennünkkel, Atyánkkal a legszentebb, legfelségebb nyelven, az imádkozó lélek nyelvén.

Ilyen és így ébred fel a Jézus vallásossága, a föld sava, mely megízesíti az életet s élvezhetővé teszi annak szenvedéseit, megpróbáltatásait is. E vallásosság megnyerésére kell törekednünk s belevinnünk a megízetlenült életbe, hogy visszanyerje minden szépségét.

Ti vagytok a föld sava! A föld, a valláserkölcsei világ savává kell lennünk.

A mi unitárius vallásunkat a racionalizmus, józan értelem, felvilágosultság vallásának mondják mások, mi is annak tartjuk s szeretjük is ezt hangoztatni. De óvakodnunk kell, nehogy felvilágosultságunk gyöngé lámpavilág legyen, melynek fénye mellett csak azt látjuk meg, mit a bennünk levő isteni lélek, a józan értelem parancsára el kell dobnunk, amit ellenben meg kell tartanunk és őriznünk, nem vesszük észre. A világ álfényű világosságában, a Jézus világosságától eltávolodott keresztény társadalomban ránk várakozik a feladat, hogy a Jézus szerint való világosság föltárásában legyünk világ világossága, hegyen épült város. Sok szem szegződik ránk, hogy miképpen tudjuk összeegyeztetni a tudományos és vallásos racionalizmust. Jaj, nekünk, ha a nagy feladat teljesítésére gyöngének bizonyulunk! Mindenki, aki magát valóban unitárius kereszténynek érzi, teljes tehetségével törekedjék a nagy feladat végzésére! Minél gyakrabban ülünk a Mester lábához, hogy hallgassuk tanításait s vigyük át örökérvényű valláserkölcsei elveit az életbe, életünkbe. Élővé tegyük azokat! Csak így lehetünk földnek sava.

Unitárius vallásról gyakran beszélünk, unitárius val-

lássóságról vajmi ritkán. Pedig a vallás a vallásosságban válik élő és éltető erővé. Ha a mi unitárius keresztény vallásunk élő vallásossággá, jézusi mély és igaz vallásossággá nem lesz, megízetlenült sóvá lettünk, mely semmire sem jó, hanem hogy kidobják és megtapossák az emberek. Nem, ez nem következhetik be. Mindenkinek, kiből az unitárius keresztény szellem, Dávid Ferenc szelleme él, ez ellen tiltakoznia kell. Tiltakozni mindennapi életével, mely a mély vallásosságnak, az Istennel való együtt élésnek szentélyévé avatja a családi hajlékot s melyből minden divatos léhaságot el kell távolítani, hogy Jézus szelleme vonja be fenséges fényével. Csak így lehetnek templomaink is valóban az egyetlenegy Isten dicsőségének és tiszteletének, a buzgó vallásos áhítatnak megszentelt hajlékai, hol Jézusnak mindig jelenlévő szelleméből megnyeri az élet harcában elfáradt lélek az örökélet italát. Csak így lehetünk földnek sava, mely megízesíti társadalmunk életét.

»Ti vagytok a földnek sava; ha pedig a só megízetlenül, mivel sózzák meg? nem jó azután semmire, hanem hogy kidobják és eltapossák az emberek. Ti vagytok a világ világossága! Nem rejtethetik el a hegyen épített város.« Jézus e szavai minden követőjéhez mindenkor szólnak. Hozzánk is intézi azokat a Mester. Ne feledjük el, egész lelki erőnkkel, életünkkel akarjuk, hogy legyünk földnek sava, világ világossága, mert így lehetünk Jézusnak valóságos tanítványai, igazi követői, igaz keresztények, igaz emberek. Ámen.

IRODALOM

Perczelné Kozma Flóra: *Felolvasások és közlemények.* 1909—1915. II. kötet. Ára a háborúban megvakult katonák javára 2 K 50 fill. Neumann-nyomda, Ipolyság. 1915. 285. l.

Nagy lelki élvezettel olvastuk azt a 41 felolvasást és közleményt, mely országosan ismert, kitűnő irónők tollából az utóbbi 6 év alatt megjelent s amelyeket most egy vaskos kötetben kiadott azzal a szép gondolattal, hogy a lelki világosság terjesztéseért írott felolvasásokkal most a háborúban megvakult katonák nyomorán enyhítsen. A felolvasásokat és közleményeket előttünk különösen értékessé teszi az a szubjektív hang, mely rajtuk átvonul, mely lépten-nyomon érezteti, hogy nem egy ridegen számító értelem útmutatását követjük, hanem egy melegen érző és dobogó szívnek a mélységében a legszebb hármóniába olvad össze sok olyan dolog, melyekben a skatulyázó és folyton kategóriákat kereső értelem áthidalhatatlan ellentéteket s megfejthetetlen problémákat keres és talál. Nem azt akarjuk ezzel mondani, hogy itt az érzelmek vakon rohannak s a szabályozó értelem elveszítette volna a maga irányító tekintélyét. Ellenkezőleg az érznek és a szívnek, a hitnek és a tudásnak, az érzelem melegségének és az értelem logikájának egy szép összhangba olvadása jellemzi az író lelki világát. A léleknek evvel az Istentől megáldott világával nem retten vissza a legnehezebb problémáktól. A legokosabb kérdésekben is megtalálja a kivezető utat s ott, hol az elfogult egyoldalúság a leghetetlenebb helyzeteket teremti, ő biztos kézzel mutat egy szebb, jobb és emelkedettebb élet lehetőségeire. Nem az elvek és szellemtelen irányzatok vezetnek lelkét, hanem lelke teremti meg a legjobbnak és leghelyesebbnek tetsző irányzatot. Nem konzervatív, de nem is radikális. Olyan mint maga az élet. Megbecsüli a mult kipróbált eszméit és irányzatait, de kész lemondani azokról, mihelyt a fejlődés útjában állanak, mert „az élet fejlődés a szebb és jobb felé”. Nem rajong az élettelen dogmákért s nem lelkesül az élet kötött formáiért. Elítéli a fölényeskedő „szakszerűséget” s megbecsüli a „laikus”-nak tisztán és józanul látó kritikáját. (94. l.) Szerinte csak a jézusi fegyverekkel küzdő reformtörökvések bírnak igazi értékkel. (92. l.) Általában szellemi mértéke minden téren a Krisztus. Nem az orthodoxia merev istenembere, hanem a szabad-elvű kereszténység ember Jézusa. Őtet keresi mindenütt s a világot